

КІЯНЧУК І. М.

аспірант
ТНЕУ**СИСТЕМА СПРАВЛІННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ**

У статті розглянуто суть та значення митних платежів як одного з основних доходних джерел державного бюджету України. Проаналізовано механізм функціонування справляння митних платежів в Україні та запропоновано рекомендації щодо його вдосконалення.

Ключові слова: Міністерство доходів і зборів України, митні платежі, мито, податок на додану вартість, акцизний збір, митні плати.

КІЯНЧУК І. Н.

аспірант
ТНЕУ**СИСТЕМА ВЗИМАННЯ ТАМОЖЕННИХ ПЛАТЕЖЕЙ В УКРАЇНІ**

В статье рассмотрена сущность и значение таможенных платежей как одного из основных доходных источников государственного бюджета Украины. Проанализирован механизм функционирования взимания таможенных платежей в Украине и предложены рекомендации по его совершенствованию.

Ключевые слова: Министерство доходов и сборов Украины, таможенные платежи, таможенная пошлина, налог на добавленную стоимость, акцизный сбор, таможенные платы.

KIYANCHUK I. M.

postgraduate student
Ternopil National Economic University**SYSTEM OF CUSTOMS PAYMENTS COLLECTING IN UKRAINE**

The article examines the nature and significance of customs duties as one of the major revenue sources of the state budget of Ukraine. Analyzed the mechanism of operation of collection of customs duties in Ukraine and provides recommendations for improvement.

Keywords: Ministry of Ukraine of income and charges, customs fees, duties, value added tax, excise tax, customs fee.

09inna03@ukr.net

Постановка проблеми. Впродовж останнього десятиліття в Україні актуалізується застосування різноманітних митних інструментів, за допомогою яких забезпечується захист національних інтересів держави. Основними серед них є митні платежі – одні із важливих важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та головне джерело наповнення доходної частини Державного бюджету України [3]. Разом із прийняттям Податкового кодексу України, а також із внесенням після вступу України до СОТ змін до митного законодавства та реорганізацією податкової та митної служби в єдине Міністерство доходів і зборів України, в нашій державі сформовано принципово нову правову основу для справляння податків і зборів.

Положення нового податкового законодавства, зокрема щодо системи та видів загальнообов'язкових платежів, справляння яких покладено на Міністерство доходів і зборів України, як і загалом проблема реалізації фіскальної функції суб'єктами митної справи на сучасному етапі, поки що не стало предметом спеціальних наукових досліджень. Розгляд цих питань має велике наукове та практичне значення, адже від діяльності вітчизняних митних органів залежить ефективність та своєчасність наповнення державного бюджету доходами від митних платежів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній економічній науці питання

системи справляння митних платежів, а також процедури цієї організаційно-фіскальної діяльності комплексно поки що не досліджувалися. Окремі аспекти цієї проблематики опрацьовували такі відомі вітчизняні вчені і практики, як І. Бережнюк, І. Іващук, А. Войцещук, О. Гребельник, В. Мартинюк, В. Науменко, Н. Бодряга, С. Сидун та ін.

Серед зарубіжних фахівців, які досліджують ці проблеми, слід виділити таких, як О. Богданова, Н. Голощатов, В. Драганов, В. Дорошенко, О. Єгоров, І. Ільїн, А. Козирін, Ю. Міхєєв, О. Нікітіна, І. Савон, С. Соленая, І. Соколова, Н. Тихонова, А. Чуракова та ін.

Метою даної статті є розкриття змісту та значення митних платежів та проведення дослідження системи справляння митних платежів в Україні, як одних з основних наповнювачів дохідної частини державного бюджету.

Виклад основного матеріалу. Податковим кодексом України встановлено, що митні органи є суб'єктами державного контролю щодо мита, акцизного податку, податку на додану вартість, які згідно з податковим законодавством справляються у разі ввезення товарів і предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони або їх вивезення з них [1, ст.41]. З цього випливає, що ввізне та вивізне мито, нарахування якого передбачено на об'єкти експортно-імпорتنих операцій, за чинним податковим законодавством, є одним з видів податків, тобто обов'язковим, безумовним платежом до бюджету відповідного рівня [1, ст.6]. Разом із ПДВ і акцизним податком, мито належить до загальнодержавних податків [1, ст.9], отже, сплачується до Державного бюджету України.

За визначенням О. Гребельника, мито є податком на зовнішню торгівлю, а акцизний збір та ПДВ – внутрішніми податками [5]. За своєю природою мито є спеціальним податком. У статті 6 Закону України «Про єдиний митний тариф зазначено»: „мито, що стягується митницею, являє собою податок на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України” [8]. Однак більш обґрунтованою вважається позиція тих вчених, які розглядають мито як непрямий податок, що виконує як фіскальну, так і регулятивну функції, тим більше, що зазначені функції мита не можна протиставляти одну іншій. Адже його пряма роль інструменту ціноутворення, з одного боку, обумовлює рівень збирання податків до державного бюджету, а з іншого – мито є також вартісною категорією, включається до ціни імпортованих чи експортованих товарів [7]. Однак, якщо порівнювати з іншими податками (ПДВ, акцизним податком), які стягуються з товарів і транспортних засобів, що імпортуються в Україну, мито є основним способом регулювання їх ціни, отже, й обсягу зовнішньої торгівлі. Адже перші сплачуються не лише імпортерами, а й національними товаровиробниками під час продажу власної продукції на внутрішньому ринку. За ознакою непрямого характеру оподаткування (включення до ціни товару) мито близьке за природою до «внутрішніх» податків, які справляються з товарів, що ввозяться для постійного використання на митній території України, ПДВ і акцизного податку [5]. Разом із тим на відміну від ПДВ, який нараховується за єдиною ставкою на всі види товарів, які ввозяться в Україну, ставки мита, як і акцизного податку, диференціюються за групами товарів, визначеними за українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності, ПДВ не сплачується, а повертається при вивезенні товарів із митної території держави. Тоді як на товари, які вивозяться за межі митної території держави, експортне мито може існувати [9]. Від акцизного податку мито відрізняє те, що перелік товарів, з яких останнє стягується (передусім мається на увазі і ввізне як найбільш розповсюджене в сучасних державах мито), значно ширший – це переважна більшість товарів, що імпортується в Україну, в тому числі високорентабельні вироби [3].

За способом нарахування в Україні застосовуються такі види мита: адвалерне, яке нараховується у відсотках до митної вартості товарів; специфічне, яке нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю відповідних товарів; комбіноване, яке поєднує обидва ці види обкладання митом. Близько 94% ставок митного тарифу України є адвалерними, а решта – специфічними або комбінованими. Законодавством України визначається існування ввізного (застосовуються при ввезенні товарів на митну територію України) та вивізного (при вивезенні за межі митної території України) видів мита [6]. За

даним Міністерства доходів і зборів України, питома вага мита в загальних обсягах перерахувань до державного бюджету станом на 1 січня 2013 р. становить 10,3% [2].

Окрім цього існують особливі види мита: спеціальне, компенсаційне, антидемпінгове, головним завданням яких є захист національного товаровиробника, сприяння підвищенню економічної безпеки держави в частині недопущення недоброякісних товарів на митну територію України [6].

Крім мита, податкове законодавство України покладає на митні органи стягнення й інших податків на товари і транспортні засоби, які ввозяться на митну територію України, ПДВ і акцизного податку. Питома вага ПДВ у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету станом на 1 січня 2013 року становить 83,6% [2]. Як відомо, ПДВ – це непрямий податок, його ще називають податком на споживання. У формуванні доходів Державного бюджету України найбільша частка належить ПДВ [9]. Україна обрала найбільш просту та ефективну структуру ПДВ: його ставка є єдиною для всіх товарів, які ввозяться на митну територію (крім окремих груп товарів та операцій, оподаткування яких здійснюється за нульовою ставкою або таких, які взагалі не підлягають оподаткуванню) [3]. Сьогодні вона складає 20%, а з 1 січня 2014 р. згідно зі статтею 193 Податкового кодексу України, становитиме 17% від бази оподаткування.

При ввезенні в Україну окремих груп товарів, які за законодавством належать до категорії підакцизних, митні органи стягують також і акцизний податок. Законодавчо встановлено: в Україні акцизним податком є непрямий податок на споживання окремих видів товарів, визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів [1, ст. 14]. Акцизний податок стягується не з усіх товарів, які виробляються в Україні або ввозяться на її митну територію, а лише з високоліквідних і монопольних, перелік яких визначає держава на рівні закону. Характерною ознакою акцизного податку, що відрізняє його від мита та ПДВ, є обмежений перелік номенклатури товарів. Загалом цей перелік та ставки зазначеного податку визначаються ст. 215 Податкового кодексу, а митні органи виступають суб'єктами контролю за правильністю його обчислення та своєчасністю сплати до бюджету під час митного оформлення підакцизних товарів у разі їх ввезення на митну територію України (крім випадків імпорту вже маркованої продукції) [4]. Питома вага акцизу в загальних обсягах надходжень Державного бюджету України станом на 1 січня 2013 р. становить 5,9% [2]. У нашій державі підакцизними є такі товари: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн і промислові заміники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли [1, ст. 215]. Лише на цигарки ставки акцизного податку є комбінованими (включають як специфічну, так і адвалерну складові), а на інші зазначені товари – специфічними (визначаються в твердій сумі на одиницю оподаткування (штука, об'єм, вага тощо)). Це унеможливило ухилення від сплати цього податку шляхом заниження вартості товару. Через високий попит на ці товари на ринку, мають місце випадки їх ввезення поза пунктами пропуску через державний кордон України (поза митним контролем або з приховуванням від нього, наприклад, вина – з Молдови, автотранспортних засобів – з країн Європи, бензину – з Російської Федерації), з підробленими марками акцизного податку (тютюнові вироби і алкогольні напої), та ін. З огляду на зазначене, ввезення на митну територію України таких товарів, у тому числі з метою транзиту, та їх вивезення за межі митної території України допускається тільки через спеціально визначені пункти пропуску через державний кордон [6].

Митні органи, крім податків, передбачених при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон, стягують також низку зборів (інших загальнообов'язкових платежів). Ці збори (плати) являють собою передбачену законодавством плату за виконання органами митної служби окремих своїх функцій. Митні збори, починаючи з 1998 р. теж сплачуються до державного бюджету, але на відміну від податків, їх частина йде на покриття витрат та інше фінансування діяльності митниць [5]. У Податковому кодексі України наведено таке визначення: збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного

бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, в тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій [1, ст. 6]. Тому, збори, які справляються митними органами, є свого роду платою за надані адміністративні (управлінські) послуги. Підстави, види, ставки, а також порядок сплати зборів унормовано в статтях 71, 166, 168 Митного кодексу України, а також виданими на їх основі постановами Кабінету Міністрів України. Згідно з нормативно-правовими актами митні органи справляються такі збори (плати):

- єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України;
- плата за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них;
- плата за зберігання товарів і транспортних засобів на своїх складах.

За рівнем бюджетних доходів у структурі зборів, чільне місце посідає єдиний збір у пунктах пропуску через державний кордон України. Цей збір справляється з транспортних засобів вітчизняних та іноземних власників, які перетинають державний кордон України; за здійснення в пунктах пропуску митного (при транзиті вантажів і транспортних засобів), санітарного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного та екологічного видів контролю вантажів і транспортних засобів, а також за проїзд транспортних засобів автомобільними дорогами України та за проїзд автомобільних транспортних засобів з перевищенням встановлених розмірів загальної маси, осьових навантажень та (або) габаритних параметрів [5]. Єдиний збір забезпечує покриття фактичних витрат держави, які зумовлюються здійсненням зазначених видів контролю в пунктах пропуску на державному кордоні, а також на відновлення автомобільних доріг.

Проаналізувавши динаміку надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2008–2012 рр., можна констатувати що у структурі надходжень митних платежів до Державного бюджету України найбільша частка належить ПДВ – 84,1 %. Динаміка зростання цього податку залишалась стабільною протягом усього часу. Частка мита у загальному обсязі надходжень митних платежів до бюджету з 2008 по 2012 р. зменшилась на 8%, внаслідок проведених заходів з вдосконалення тарифного регулювання упродовж зазначеного періоду, а середній показник становить 11,4%. Зростання в 2011 р. на 3,4 % частки акцизного податку в загальній сумі надходжень до бюджету вплинуло на показник середньої питомої ваги за означений період (3,9%). Майже незмінними за п'ять років залишились показники середньої питомої ваги єдиного збору (0,2%) та інших зборів (0,1%) у загальній сумі фактичних надходжень митних платежів до бюджету. Зменшилась на 1,9% питома вага митних зборів, середній показник яких за останні п'ять років становить 0,3 % у загальних обсягах надходжень до Державного бюджету України (табл. 1).

Удосконалення системи справляння митних платежів є вагомим фактором впливу на позитивну динаміку щодо повноти надходжень митних податків та зборів до державного бюджету. Найбільш ефективним способом збільшення доходів бюджету від справляння митних платежів є правильне визначення величини бази оподаткування – митної вартості товарів. Дана процедура належить до числа заходів державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Саме митна вартість впливає на обсяги митних платежів, а також на рівень імпорتنих цін на внутрішньому ринку, тому від правильності визначення величини митної вартості залежить повнота надходження до державного бюджету митних платежів і дієвість митного регулювання.

Закон про митний тариф передбачає шестиступінчасту методику визначення митної вартості імпортованих товарів: 1) за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції); 2) за ціною договору щодо ідентичних товарів; 3) за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів; 4) на основі віднімання вартості; 5) на основі додавання вартості (обчислена вартість); 6) резервний метод. Тим не менш, на практиці в більшості випадків застосовується перший і шостий метод, що призводить до виникнення помилок при визначенні митної вартості. Частіше за все це пов'язано з проблемою наявності

єдиного цінового простору, а також з труднощами взаєморозуміння учасника ЗЕД та митних органів у процесі визначення та контролю митної вартості. Основним методом визначення митної вартості є метод за ціною договору за ввезеними товарами. Тому починати оцінку слід завжди з перевірки застосовності даного методу. При неможливості його використання застосовується послідовно кожний з наступних методів. Методи вирахування і складання можуть застосовуватися в будь-якій черговості. У практичній діяльності митні органи, практично не застосовуючи метод визначення митної вартості за ціною угоди з ввезеними товарами, минаючи наступні, використовують резервний метод. Дана обставина призводить до необґрунтованої зміни митної вартості і, як наслідок, до збільшення сум платежів, зроблених з порушенням законодавства. Світова практика, покладена в основу системи визначення митної вартості, свідчить про те, що сама величина митної вартості не повинна залежати від методу її визначення. Недоліки системи визначення митної вартості товарів тягнуть за собою неможливість або, принаймні, ускладнеість для учасників ЗЕД розрахунку сум грошових коштів, які вони повинні сплатити у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон. У зв'язку з цим важко точно прогнозувати економічний результат зовнішньоторговельної угоди. Тому митна вартість виступає в якості додаткового бар'єру, що ускладнює ведення зовнішньої торгівлі. Процедура контролю митної вартості повинна проводитися в можливо короткі терміни з метою недопущення необґрунтованої затримки випуску товарів відповідно до заявленого митного режиму.

Таблиця 1

**Динаміка надходжень від митних платежів у 2008–2012 рр.
(складено автором на основі [2])**

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Перераховано ДМСУ до Державного бюджету України – усього, млн грн.	54119.5	96047.2	83116.0	85911.6	114816.7
У тому числі: <i>Мито, млн грн.</i>	9880.5	12124.6	6707.9	8848.0	11771.9
Питома вага мита у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	18.3	12.6	8.1	10.3	10.3
<i>Податок на додану вартість, млн грн.</i>	41699.8	80978.7	73148.7	73 345.2	96014.1
Питома вага ПДВ у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	77.1	84.3	88.0	85.4	83.6
<i>Акциз, млн грн.</i>	1332.1	2209.7	3023.9	3 470.3	6743.8
Питома вага акцизного збору (податку) в загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	2.5	2.3	3.6	4.0	5.9
<i>Єдиний збір, млн грн.</i>	103.1	137.4	126.9	148.0	180.9
Питома вага єдиного збору в загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2
<i>Митні збори, млн грн.</i>	1069.2	60.4	82.1	69.8	53.7
Питома вага митних зборів у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	1.9	0.1	0.1	0.1	0.0
<i>Інші збори (плати), млн грн.</i>	34.8	536.4	26.5	30.3	52.3
Питома вага інших зборів у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %	0.0	0.6	0.0	0.0	0.0

Висновки та пропозиції. Підвищення ефективності організації справляння митних платежів можна досягти за рахунок:

– покращення організаційно-правового та інформаційного забезпечення діяльності контролюючих органів шляхом проведення аналізу класифікаційних рішень традиційного імпорту та перегляду переліку товарів “групи ризику”; активізації співпраці з виробниками та імпортерами товарів в частині одержання довідкової інформації про ціни та чинники, які впливають на їх рівень; обмеження термінів подання висновків експертними підрозділами з метою забезпечення вимог Митного кодексу щодо оформлення повної митної декларації;

– вдосконалення організаційних заходів шляхом посилення контролю митних органів за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, стосовно яких встановлено диференційовані ставки ввізного мита і спеціальні та антидемпінгові заходи.

Вирішення зазначених питань на практичному рівні дозволить підвищити якість митного регулювання та вдосконалити процес справляння митних платежів в Україні, що в свою чергу збільшить надходження до державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://minrd.gov.ua>.
3. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : [монографія] / І.Г. Бережнюк. — Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. — 543 с.
4. Регулювання митної справи : [підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. А.Д. Войцещука]. — Хмельницький : Інтрада, 2007. — 312 с.
5. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : [підручник] / О.П. Гребельник. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 696 с.
6. Мартинюк В.П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : [монографія] / В.П. Мартинюк. — Тернопіль: Астон, 2010. — 256 с.
7. Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В.П. Науменко, П.В. Пашко, В.А. Руссков. — К. : Знання, 2004. — 403 с.
8. Закон України “Про Митний тариф України” № 2371-III від 5 квіт. 2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2371-14>.
9. Бодряга Н.В. Удосконалення системи адміністрування ПДВ / Н.В. Бодряга, Б.І. Кривоборець // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. — 2008. — Вип. 33–2.
10. Про затвердження переліку платних послуг, що можуть надаватися митними органами : постанова Кабінету Міністрів України № 1952 від 25 груд. 2002 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1952-2002-%EF>.